

LE STRATEGIJA ZAGOTAVLJA TRDEN SISTEM

Dr. Zoran Jelenc

Temeljni izhodišči pričujočega razmišljanja sta naslednji:

1. **Izobraževanje odraslih moramo obravnavati kot koherentno celoto, po ciljnih, obsegu, pomenu, potrebi po sistemski ureditvi itn. povsem primerljivo z izobraževanjem otrok in mladine.** Bolj kot kdajkoli prej se ta zahteva postavlja z uveljavljanjem koncepta in strategije vseživljenjskosti učenja, saj vseživljenjskosti učenja ne more biti, če tako – resno, temeljito, načrtno, sistematično itn. – obravnavanemu *začetnemu izobraževanju* (izobraževanju otrok in mladine) ne sledi prav tako resno, temeljito, načrtno, sistematično itn. obravnavano *nadaljevalno izobraževanje* (izobraževanje odraslih). Tezo označujem kot teoretično jasno in neovrgljivo, ki mora določati položaj obeh poglobitvenih področij vzgoje in izobraževanja (začetnega in nadaljevalnega) tako v vsakdanji praksi kot tudi v teoriji, v družini vzgojno-izobraževalnih ved. Kot sem opozoril že na drugem mestu (Jelenc, 2000a), je med prvimi ali celo prvi¹ o tem tehtno razpravljal že Colin Titmus (1989, str. 382 v Jelenc, 2000a, str. 7), ko je ugotovil, da je načelo vseživljenjskosti izobraževanja sprožilo potrebo po integraciji vseh področij vzgojno-izobraževalnega sistema (vertikalno in horizontalno) in da je to pospešilo idejo o izobraževanju odraslih kot koherentni celoti.

2. **Takšno teoretično izhodišče bi moralo določati nacionalno politiko vzgoje in izobraževanja vsake države, ki želi celovito in učinkovito reševati to področje svojega delovanja;** v tej politiki bi moralo imeti nadaljevalno izobraževanje (izobraževanje odraslih) ustrezno, začetnemu izobraževanju enakovredno in enakopravno (ne pa enako) mesto. Za Slovenijo lahko zanesljivo rečemo, da takšnega položaja izobraževanje odraslih še nima,² in nič ne kaže, da se naša vzgojno-izobraževalna politika tega zave-da, kaj šele, da bi jo to skrbelo. Res pa je, da nosilci naše vzgojno-izobraževalne politike zlasti v zadnjem času, potem ko so to poudarili tudi v strateških dokumentih Evropske zveze (Lizbonska strategija³, Bolonjska deklaracija itn.), zatrjujejo, kako velik pomen imata tudi za nas vseživljenjskost učenja in *družba znanja*.⁴ Hkrati pa skrbijo predvsem za sistemsko ureditev izobraževanja otrok in mladine (začetnega izobraževanja), nadaljevalno izobraževanje ali izobraževanje odraslih pa je za njih vsiljivi in konkurenčni porabnik že tako omejenih in nezadostnih sredstev.

Če bi hoteli jemati vseživljenjskost učenja in družbo, ki temelji na znanju, resno, bi torej morala biti ena naših prvih skrbi in nalog sistemska ureditev izobraževanja odraslih, v tej pa najprej priprava in izdelava ustrezne

strategije, potem pa njeno sprejetje ter sistematično in dosledno udejanjanje. Šele tako lahko pristopimo k celovitemu vpeljevanju strategije in prakse vseživljenjskosti učenja. Zdajšnja praksa je daleč od tega. Ker je na področju izobraževanja odraslih veliko 'lukenj' in pomanjkljivosti, tako konceptualnih kot tudi sistemskih in posledično seveda tudi tistih pri praktični izpeljavi dejavnosti, se lahko pretežno lotevamo urejanja zadev po načelu 'mašenja lukenj' in 'gašenja požarov'. Stanje bi lahko bilo še slabše, kot je, če ne bi ob ustanovitvi Andragoškega centra Slovenije programa tako široko zastavili. Po načelu 'mašenja lukenj' in 'gašenja požarov' se je od Andragoškega centra Slovenije pred njegovo ustanovitvijo pričakovalo, da bo 'poskrbel' predvsem za zviševanje izredno slabe izobrazbene ravni prebivalstva⁵ in za izobraževanje brezposelnih. Andragoški center je takšno naravnost politike odločno zavrnil in uspel vsaj v prvih letih⁶ svoj program strukturirati okrog osrednje vsebinske osi, ki je bila: razvoj in uveljavljanje kulture učenja in izobraževanja odraslih v Sloveniji v vseh njenih smereh in razsežnostih.

Med temeljnimi razvojnimi in raziskovalnimi nalogami Andragoškega centra Slovenije je seveda bilo tudi proučevanje in udejanjanje sistema izobraževanja odraslih v Sloveniji; delo je temeljilo na primerjalnem študiju koncepcije in strategije izobraževanja odraslih s preučevanjem teorije ter zgledov in dosežkov iz tujine ob upoštevanju razmer za njun razvoj in udejanjanje v Sloveniji. To obsežno delo, ki je bilo zasnovano že pred ustanovitvijo Andragoškega centra, je intenzivno steklo takoj, ko je center začel delovati. V projektih so sodelovali domala vsi raziskovalci Andragoškega centra, zato ga štejem kot pomemben kolektivni dosežek. Najprej so bila v raziskovalnem projektu *Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije* analizirana in prikazana izbrana in relevantna področja in razsežnosti izobraževanja odraslih, rezultati raziskova-

nja pa so bili objavljeni v šestih delih (zvezkih) raziskovalnega poročila.⁷ Sledilo je nadaljevanje raziskovanja v projektu *Razvoj in uveljavljanje sistema izobraževanja odraslih v Sloveniji*, v katerem smo na podlagi prejšnjih raziskav sintetično opredelili strateško pomembne ukrepe za razvoj izobraževanja odraslih v Sloveniji in prvine za njihovo udejanjanje. Vsebuje jih raziskovalno poročilo *Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji* (Jelenc, 2000b).⁸ Raziskovalne ugotovitve bi morale biti temelj tako za operativno in sistemsko usmerjanje razvoja izobraževanja odraslih ter vseživljenjskega učenja kot tudi za usmerjanje politike na tem področju. Do zdaj so jih koristili predvsem strokovnjaki Andragoškega centra pri pripravi prikazov stanja in razvojnih usmeritev izobraževanja odraslih v Sloveniji⁹, a žal ne tudi pri razvijanju sistema in politike v praksi.

Takšna strategija lahko seveda zaživi šele potem, ko se jo operacionalizira. Da bi se to zgodilo, sem vodstvu Andragoškega centra Slovenije po predložitvi poročila predlagal tele korake: razpravo in prizadevanje, da bi dosegli konsenz o predloženih opredelitvah in usmeritvah v strokovnih krogih; operacionalizacijo nekaterih ključnih usmeritev tako, da bi jih konkretizirali za praktično rabo; če se izkaže potrebno, tudi empirično preskušanje nekaterih predloženih modelov, alternativ, rešitev, da se najde najbolj sprejemljive rešitve; predložitev tako dopolnjenega gradiva – podlag, operativnih izpeljav in tistih rešitev, ki bi dobile empirično potrditev – v presojo in odločanje ustreznemu organu, ki ima kompetence za predlaganje sistemskih rešitev in strateških odločitev; poskusno vpeljevanje sistemskih rešitev v prakso na nacionalni, območni in lokalni ravni; sprejemanje empirično potrjenih rešitev v sistemsko vpeljevanje – upravljanje, zakonodajo, financiranje, infrastrukturo, ponudbo (izvajalci, programi), razvoj kadrov; operacionalizacijo in praktično vpeljavo sprejetih strateških rešitev. Predpogoj za vse to je

objava predloženega besedila v ustrezni obliki, da bi postalo dostopno javnosti. Pridobiti bi morali ustrezno finančno podporo za izpeljavo tega projekta od pristojnih ministrstev; pri tem bi bilo ugodno pridobiti podporo Strokovnega sveta za izobraževanje odraslih. Če primerjamo ta projekt s podobnimi v tujini (npr. z izgrajevanjem nacionalnega sistema IO na Finskem), lahko ugotovimo, da izpeljava takšnega projekta zahteva svoj čas; na Finskem je omenjeni projekt potekal 20 let. Podobnosti s Finsko najdemo tudi pri izpeljevanju takšnega projekta: v začetku centralizirano vodenje (priprava izhodišč, koordiniranje pri izpeljavi na vseh potrebnih ravneh, pobude pri sprejemanju odločitev), potem se je postopoma decentraliziral na vključena področja izobraževanja odraslih in nižje upravne ravni, na koncu pa spet centraliziral zaradi izpeljave sistemskih sprememb (zakonodaja, financiranje itn.). Politiki in oblikovalci vzgojno-izobraževalnega sistema in politike imajo zdaj, ko govorijo o nujnosti vpeljevanja strategije vseživljenjskosti izobraževanja in učenja, najlepšo priložnost za to.¹⁰

Ker je sočasno s tem projektom potekal tudi projekt *Nacionalni program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji*,¹¹ ki je bil deležen veliko večje pozornosti politike, je prav, da ugotovimo, kakšen je odnos med koncepcijo in strategijo ter nacionalnim programom. Vsekakor gre za projekta, ki morata biti tesno povezana. Strategija je opredelitev postopkov in načinov za uspešno in učinkovito delovanje in doseganje ciljev na nekem področju, v neki dejavnosti, organizaciji itn.¹² Če gre za strategijo področja dejavnosti, kot je izobraževanje odraslih, je smotrno pri pripravi strategije opredeliti najprej konceptualna vprašanja, ki zadevajo vlogo, pomen, cilje, načine pojavnosti itn. izobraževanja in učenja odraslih (koncepcijo), potem pa na tej podlagi opredeliti sistemsko ureditev, ki zagotavlja njegovo uspešnost in učinkovitost v praksi. Za sistem vemo, da uspešno deluje, če opredelimo in

uredimo predvsem tale področja: umestitev dejavnosti v širšem kontekstu (v našem primeru v družbi in v vzgojno-izobraževalni politiki), upravljanje, zakonodaja, financiranje, pojavne oblike (izvajalci, programi itn.) ter razvojno infrastrukturo. Ena od oblik udejanjanja sprejete strategije je lahko nacionalni program. Program je vsekakor ožji pojem kot

strategija in je smotrno, da je sestavni del strategije.¹³ Če ostanemo pri teh grobih opredelitvah, lahko ocenimo, da je smotrno najprej sprejeti strategijo, potem pa nacionalni program; strategija je sistemska

Sistemska podlaga za nacionalni program je jasna strategija.

podlaga za nacionalni program. Če ni sprejeta strategija, je nevarno, da ostane nacionalni program le kampanjski projekt z le kratkoročnim dometom; lahko je ogrožen, če poteka v sistemsko premalo urejenih okoliščinah. Menim, da gre pri nas za takšen primer, saj smo sprejeli nacionalni program, ne da bi se prej dogovorili o strategiji in sistemskem urejanju izobraževanja odraslih; bojim se, da njegovi cilji ne bodo dosegljivi, če ne bomo prej uredili tudi sistema.¹⁴ Seveda pa lahko ima tudi nacionalni program strategijo za njegovo udejanjanje, kar je pri slovenskem programu tudi narejeno.¹⁵ Vendar ta strategija ne more nadomestiti splošne strategije izobraževanja odraslih, kar lahko bolje razločimo, če uporabimo poimenovanje nacionalna strategija in nacionalni program.¹⁶

Ker smo v tem prispevku omejeni po obsegu in tako ni mogoče podrobneje predstaviti vsebine raziskovalnega poročila *Koncepcija in strategija izobraževanja odraslih* (že samo za bralca bržkone najbolj zanimivi del – poglavje *Razvoj in usmeritve* –, obsega 70 strani zgoščenega besedila), sem se odločil, da bralcu predstavim le nekoliko prilagojen zadnji del poglavja *Razvoj in usmeritve*, to pa so *Temeljni ukrepi za vpeljevanje strategije razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji*. Kjer bo potrebno, bom vključeval tudi relevantne

vsebine iz poglavij *Izhodišča in Stanje*.¹⁷ V tem delu smo poskušali zgostiti bistvene prvine strategije in koncepcije v deset temeljnih točk, ki hkrati opozarjajo na ključne ukrepe za oblikovanje in vpeljevanje strategije razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji.¹⁸ Program desetih ključnih točk¹⁹ bi lahko vzgojno-izobraževalna politika sprejela kot najširši okvir za usmerjanje svojega delovanja v obdobju naslednjih deset ali več let, bil bi nekakšen 'železni repertoar' in zanesljivo vodilo pri postopnem sprejemanju ukrepov za udeležanje koncepcije in strategije izobraževanja odraslih. To pa, kot že rečeno, pojmuje kot sestavino celovite koncepcije in strategije vseživljenjskosti učenja kot najširšega sistemsko-konceptualnega izhodišča za oblikovanje strategije izobraževanja odraslih.²⁰

TEMELJNI UKREPI ZA OBLIKOVANJE IN VPELJEVANJE STRATEGIJE RAZVOJA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH V SLOVENIJI

1. Zagotoviti je potrebno enakopravno sistemsko umestitev izobraževanja odraslih v celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja

Celoten sistem vzgoje in izobraževanja je treba dosledno in v skladu z načeli in strategijo vseživljenjskosti učenja in izobraževanja pojmovati in uveljaviti kot sistem, ki ga sestavljata dve komplementarni, sistemsko enakovredni in enakopravni, vendar pa specifični in v mnogih svojih značilnostih različni področji vzgoje in izobraževanja:

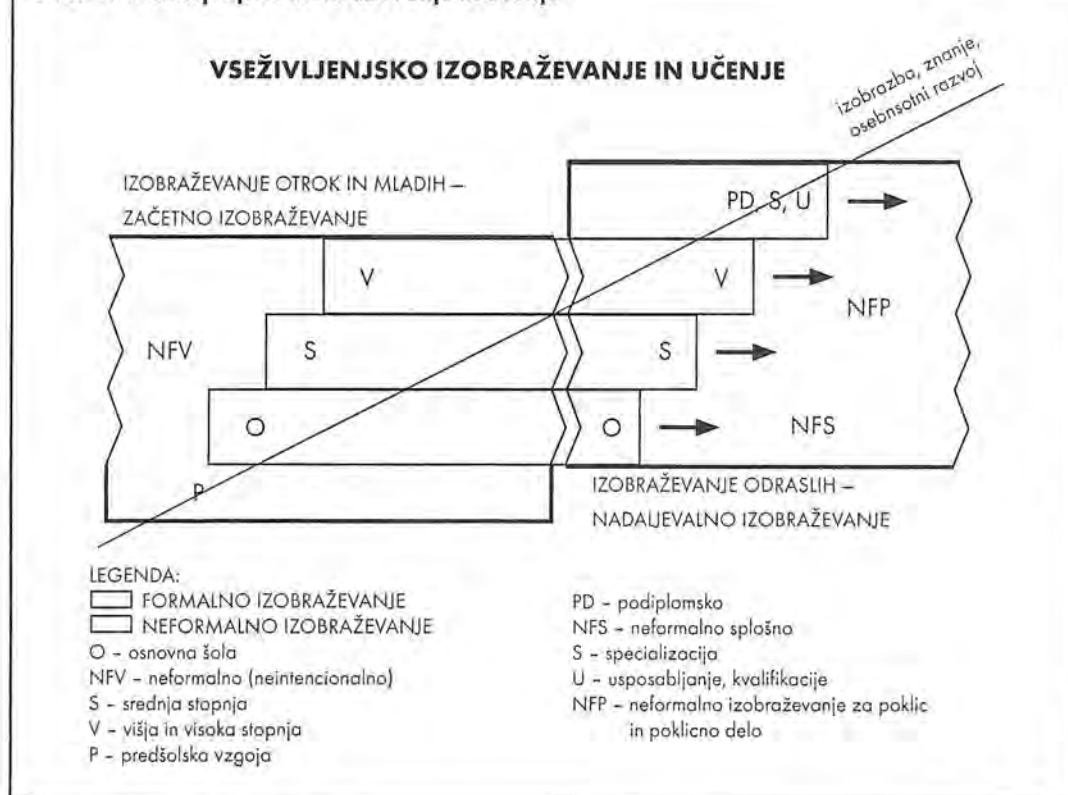
- izobraževanje otrok in mladine ali začetno izobraževanje in
- izobraževanje odraslih ali nadaljevalno izobraževanje.

Kontinuiteta učenja in izobraževanja v prikazani shemi označuje celoto sistema vzgoje in izobraževanja, zajema vse vrste izobraževa-

PROGRAM DESETIH TOČK

1. Zagotoviti je potrebno enakopravno sistemsko umestitev izobraževanja odraslih v celotni sistem vzgoje in izobraževanja.
2. Država je temeljna nosilka odgovornosti za sistemsko ureditev in razvoj izobraževanja odraslih.
3. Izobraževanja odraslih ni mogoče uspešno razvijati, če se ne okrepi vloga in vpliv krajevnih območij (lokalnih oblasti).
4. V šolski zakonodaji je treba uveljaviti tako posebnosti kot tudi enakopravnost izobraževanja odraslih.
5. Povečati je treba delež javnih sredstev za izobraževanje odraslih.
6. Razviti je potrebno sistem financiranja, ki bo upošteval vse potrebe in vključeval vse partnerje.
7. Zagotoviti je potrebno približno enak dostop do izobraževanja vsem odraslim.
8. Pomembno je partnerstvo med civilno družbo in državo.
9. Izboljševanje in prestrukturiranje znanj in spretnosti za delo ter zaposlitev z izobraževanjem in učenjem odraslih so ključni elementi nacionalne razvojne strategije in politike.
10. Izobraževanje odraslih zahteva razvito in dovolj razčlenjeno razvojno infrastrukturo.

nja, formalno in tudi neformalno, ter učenje v vseh obdobjih življenja; odrasli ne vstopajo v formalno izobraževanje (za pridobitev izobrazbe) le zaradi nadomestitve izobrazbe, ki je iz kakršnihkoli razlogov niso pridobili v času začetnega izobraževanja (kompenzacijsko izobraževanje), ampak tudi zato, da bi zvišali doseženo stopnjo izobrazbe ter širili in poglobljali znanje v skladu z novimi potrebami in zahtevami (inovacijsko izobraževanje); nekatere vrste izobraževanja, kot so podiplom-

Slika 1: Vseživljenjsko izobraževanje in učenje²¹

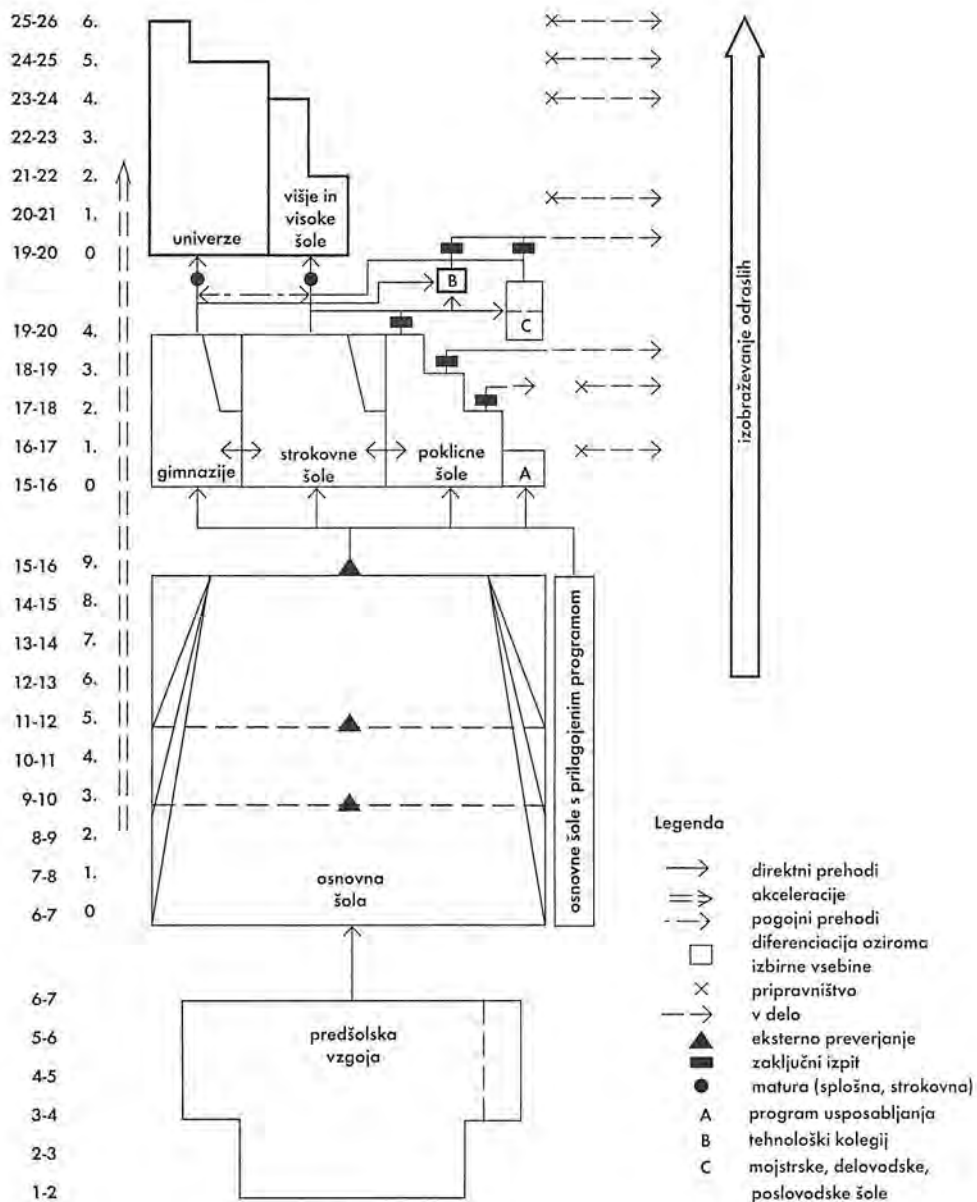
sko izobraževanje in specializacije, ter nadaljnje neformalno poklicno izobraževanje je mogoče izpeljati le v fazi nadaljevalnega izobraževanja.²² Če izobraževanja odraslih ne določamo s tako celovito filozofijo ali strategijo, kot je koncept in strategija vseživljenjskosti, mu lahko v celotnem sistemu izobraževanja pripade le položaj stranske veje v sistemu izobraževanja, ki jo določa le posamezen znak, s katerim selekcioniramo dejavnost (npr. vsebina, namen, funkcija, oblika itn.) ali njegovega udeleženca (starost, spol, delo, poklic, kraj itn.). S takšnim selekcioniranjem, ki je bilo značilno za preteklost, uveljavljamo pri izobraževanju le neke ožje interese in ne izhajamo iz celote bodisi vseživljenjskosti izobraževanja bodisi izobraževanja odraslih, ki nam jo narekujejo potrebe današnjega in prihodnjega časa. Zato je mogoče pritrditi izjemno posrečeni in slikoviti misli Franca Pedička (1992,

str. 391, v Jelenc, 2000b, str. 78), da je izobraževanje odraslih »dejavnik ocelotenja sistema vzgoje in izobraževanja«, ne pa nekakšen njegov dodatek.

Enakopravnost obeh navedenih področij bo dosežena le, če se bodo v skladu z njo urejala vsa vprašanja systemskega urejanja izobraževanja, tj. upravljanje, zakonodaja, financiranje, razvoj omrežja izvajalcev in programov ter infrastruktura.

Poleg splošne sheme o vzdolžni kontinuiteti izobraževanja skozi vse življenje je za vpogled v celovitost vsega izobraževanja in njegove systemske ureditve še posebej uporabna in nazorna shema, ki bi jo lahko poimenovali 'skupna hiša vsega izobraževanja',²³ s katero prikazujemo povezanost vseh področij in programov izobraževanja v izobraževalnem sistemu. Shema nadomešča tradicionalne neustrezne sheme sistema izobraževanja, kakrš-

Slika 2: Vzgojno-izobraževalni sistem v Republiki Sloveniji – RAZVOJNI MODEL

Vir: Jelenc, Zoran (1994e): Teoretična izhodišča za sistemsko urejanje poklicnega izobraževanja odraslih. V Sistemsko urejanje poklicnega izobraževanja odraslih (ur. Angelca Ivančič). Andragoški center Slovenije, Ljubljana, str. 31–41. (RP Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije, nosilec Zoran Jelenc, Raziskovalno poročilo 3)

ne najdemo v uradnih virih o sistemu vzgoje in izobraževanje, npr. v Beli knjigi O vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (MŠŠ, 1995, Priloga), za katere je značilno, da izobraževanja odraslih sploh ne vključujejo ali pa je umeščeno zunaj glavnega dela sistema, kot dodana vzporedna puščica ob robu.

Za to zgradbo je značilno:

- pod isto streho povezuje obe temeljni področji izobraževanja, izobraževanje otrok in mladine (začetno) ter izobraževanje odraslih (nadaljevalno);
- ponuja zasnovo enotnega in integriranega sistema vsega izobraževanja z upoštevanjem različnosti obeh njegovih temeljnih področij (začetnega in nadaljevalnega);
- upošteva načelo progresivnosti ali nadaljevalnosti izobraževanja od prve večletitve vanj skozi vsa nadaljnja področja življenja in s tem daje celotno vertikalo izobraževalnega sistema;
- povezuje tudi različna področja izobraževanja, splošno in poklicno, ter omogoča prehodnost med njima;
- upošteva tako uradno formalizirane kot tudi alternativne poti izobraževanja in učenja ter s tem priznava tako bolj kot tudi manj formalizirane načine izpeljave izobraževanja in učenja;
- povezuje formalno in neformalno izobraževanje;
- povezuje izobraževanje, za katerega je pristojna tako 'šolska sfera' kot tudi tisto, za katerega so pristojna druga področja iz 'sfere dela'.

2. Država je temeljna nosilka odgovornosti za sistemsko ureditev in razvoj izobraževanja odraslih.

Ne glede na to, da pri razvijanju in delovanju izobraževanja odraslih sodelujejo tudi drugi partnerji, mora država prevzeti temeljno odgovornost za sistemsko ureditev in razvoj izobraževanja odraslih ali nadaljevalnega izobraževanja. Odgovornost države za to področje

ne sme biti nič manjša, kot je odgovornost za sistemsko urejanje in razvoj začetnega izobraževanja ter mora obsepati ustrezne ukrepe na vseh področjih systemskega urejanja, ki smo jih navedli že v prvi točki.²⁴

Za uspešno izpeljavo te funkcije se mora državna uprava ustrezno organizirati:

- Ministrstvo za šolstvo in šport, ki je pristojno za koordiniranje upravljanja in systemskega urejanja tudi izobraževanja odraslih, mora okrepiti položaj in zmogljivost upravnih enot, ki so odgovorne za izobraževanje odraslih, to pa pomeni:
 - oblikovati posebno, drugim upravnim enotam enakovredno, relativno samostojno enoto za izobraževanje odraslih, ki jo vodi dovolj vpliven funkcionar, po položaju izenačen z vodji drugih najodgovornejših enot ministrstva (kot za osnovno šolstvo ter za srednje in visoko šolstvo);
 - okrepiti in ustrezno organizirati delo zdajšnjega Sektorja za izobraževanje odraslih.
- Okrepiti je potrebno tudi delo drugih resorjev, ki imajo poleg Ministrstva za šolstvo in šport prav tako pomembno vlogo pri razvijanju in krepitvi delovanja izobraževanja odraslih, to je zlasti Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki ima največje pristojnosti na področju izobraževanja za delo in poklic ter izobraževanja, povezanega z zaposlovanjem.

Spremembe, ki jih je vpeljala nova Vlada jeseni leta 2004, pomembno spreminjajo stanje, kakršno je bilo ob objavi obravnavane strategije (leta 2000). Nekdanje Ministrstvo za šolstvo in šport²⁵ se je razdelilo na dve ministrstvi: Ministrstvo za šolstvo in šport ter Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. Razdelitev je izobraževanje odraslih postavila v položaj, ki ga ne poznajo v nobeni drugi državi: formalno je dodeljeno Ministrstvu za šolstvo in šport, njegov del – visokošolsko izobraževanje, ki je v razvitih državah med naj-

Za nadaljnji razvoj izobraževanja odraslih se mora okrepiti vloga lokalnih skupnosti.

pomembnejšimi, če že ne najpomembnejše –, pa formalno pripada drugemu ministrstvu – Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. Na Ministrstvu za šolstvo in šport spada izobraževanje odraslih v Direktorat za srednje in višje šolstvo ter izobraževanje odraslih, kar lahko označimo kot nadaljnji dokaz, da je Vlada določala položaj izobraževanja odraslih povsem formalistično in ad-

ministrativno.²⁶ S takšno rešitvijo je 'prilepila' izobraževanje odraslih le enemu segmentu šolstva – srednjemu in višjemu izobraževanju, in to tistemu, ki se vsebinsko največ ukvarja s poklicnim in strokovnim izobraževanjem. Izobraževanje odraslih tako ne le nima samostojne upravne enote na državni ravni, temveč je razporejeno (vsaj formalno gledano) v vsebinsko neustrezno in preozko enoto; zunaj nje ostaja poleg že omenjenega izobraževanja na visokošolski ravni tudi temeljno splošno izob-

raževanje – torej tudi usposabljanje za življenjsko uspešnost ali 'funkcionalno izobraževanje',²⁷ in vse drugo splošno izobraževanje za osebne potrebe (npr. osebni razvoj, družina in vzgoja, zdravje, kakovost

življenja, gospodarstvo, prosti čas, šport in rekreacija, kultura, informacijska tehnologija, jezikovno izobraževanje, vožnja motornih in drugih vozil itn.) pa tudi za opravljanje občasnih in državljskih vlog in dolžnosti (npr. državljska in obrambna vzgoja, skupnostno izobraževanje, varstvo okolja, mir in mednarodno sodelovanje, solidarnost itn.), poleg tega pa vse neformalno izobraževanje in učenje za delo in poklic.²⁸ Iz upravne pristojnosti tako vsebinsko izpada glavnina vseživljenjskega učenja odraslih. Opisana upravna ureditev na državni ravni kaže, da je Vladi in pristojnima resorjema prav malo mar za izobraževanje odraslih in njegov razvoj.

Vsaj 1 odstotek BDP naj gre za izobraževanje odraslih.

3. Izobraževanja odraslih ni mogoče uspešno razvijati, če se ne okrepi vloga in vpliv krajevnih območij (lokalnih oblasti).

S sistemskimi ukrepi na področju upravljanja, zakonodaje in financiranja je potrebno določiti vlogo in naloge krajevnega območja (občine, regije itn.) pri razvijanju in učinkovitem delovanju izobraževanja odraslih na njenem območju.

- Pri upravljanju je potrebno razviti ustrezne službe in predstavniške organe v krajevnih območjih in njihovih upravah ter določiti njihove pristojnosti za razvoj izobraževanja odraslih.
- Zakonodaja (za področje izobraževanja in krajevne uprave/samouprave) mora določiti zakonske obveznosti krajevnih območij in skupnosti, ki morajo biti prav tako izčrpno zakonsko opredeljene, kot so naloge in odgovornost države za razvoj izobraževanja odraslih na ravni države.
- Krajevna območja morajo prevzeti financiranje tistih dejavnosti in programov izobraževanja odraslih, ki zadovoljujejo neposredne potrebe in interese krajevnega območja oz. skupnosti in/ali njenih krajanov; z dovolj jasnimi in uporabnimi merili je potrebno razmejiti takšne dejavnosti in programe od tistih, za katere je zakonsko zadolžena država.

4. V šolski zakonodaji je treba uveljaviti tako posebnosti kot tudi enakopravnost izobraževanja odraslih.

Poleg krovnega Zakona o izobraževanju odraslih, s katerim se določa in pospešuje zlasti razvoj zunajšolskega in neformalnega izobraževanja odraslih, je treba v skladu s temeljnim načelom o zagotovitvi enakopravnosti sistemskega obravnavanja izobraževanja odraslih ter izobraževanja otrok in mladine dopolniti druge zakone t. i. šolske zakonodaje.²⁹ Pri tem je bistveno, da opredelitve izobraževanja odraslih tudi v teh zakonih ustrezno upošteva-

jo potrebe ter posebnosti, značilnosti in možnosti odraslih za izobraževanje in učenje, ki zahtevajo na eni strani drugačno (vsebinsko in organizacijsko bolj gibljivo) organiziranost in izpeljavo izobraževanja, na drugi strani pa zagotavljajo enakovrednost uporabljenih načinov in doseženih učinkov izobraževanja.

5. Povečati je treba delež javnih sredstev za izobraževanje odraslih.

Delež javnih sredstev, ki jih daje slovenska država za izobraževanje odraslih, je potrebno povečati tako, da se bo postopoma približal 1 odstotku bruto družbenega proizvoda ali vsaj 10 odstotkom celotnih javnih sredstev, ki jih daje država za izobraževanje. S tem bi se moral zdajšnji obseg javnih izdatkov za izobraževanje v Sloveniji po deležu BDP, ki ga daje država za izobraževanje odraslih, ustrezno povečati:

- če bi želeli dohiteti države, ki so po obsegu javnih finančnih sredstev na sredini, za okrog 5-krat;
- če bi želeli doseči najrazvitejše države, pa za okrog 10-krat.³⁰

V javnih sredstvih morajo biti poleg državnih virov v ustreznem razmerju – razmerje je treba določiti z ustrežno analizo – udeleženi tudi krajevni (občinski) viri.

Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji, sprejeta junija 2004³¹ (MŠŠ 2004), ki obeta napredek in še zlasti večjo stabilnost pri financiranju izobraževanja odraslih z javnimi sredstvi, ne pomeni bistvenega povečanja deleža sredstev za izobraževanje odraslih v BDP. Po ciljeh *Nacionalnega programa izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji*, ki smo jih že predstavili, bo treba od leta 2004 do leta 2010 v javnih finančnih (državnem proračunu in proračunih lokalnih skupnosti ter s sredstvi evropskih skladov) zagotoviti 69.746,3 milijona tolarjev, kar je povprečno 11.624,4 milijona na leto; od tega se za celotno obdobje namenja za prvo

prednostno področje 18.800 milijonov SIT, za drugo prednostno področje 26.694,8 milijona tolarjev, za tretje prednostno področje 12.627,1 milijona tolarjev in za dejavnosti, potrebne za izvajanje izobraževanja, 11.624,4 milijona tolarjev. Poleg javnih sredstev pa naj bi bili angažirani tudi drugi viri (sredstva podjetij; sredstva udeležencev; mednarodni in drugi viri). Nacionalni program se udejanja z letnimi programi, ki jih vsako leto sprejme Vlada RS. Prvi letni program je (v času pisanja tega prispevka) v fazi sprejemanja.³² Predvideva, da se bo v letu 2005 za njegovo izpeljevanje zbralo 9,613.112.000 tolarjev (MŠŠ 2,957.912 in MDDSZ 6,655.200.000 tolarjev). Če primerjamo ta sredstva z 8,117.000.000 tolarjev, ki sta jih za izobraževanje odraslih namenili v letu 2000 obe ministrstvi – MŠŠ 1,285.950.000 in MDDSZ 6,8325.000.000 tolarjev (Jelenc, 2005, str. 153 in 156), vidimo, da znaša povečanje v začetnem letu izvajanja *Nacionalnega programa* v primerjavi s sredstvi iz leta 2000 1,496.112.000 tolarjev; sredstva v letu 2005 se torej v primerjavi s tistimi v letu 2000 povečujejo za 18,4 odstotka, če pa bi računali odstotek povečanja od povprečnega zneska za posamezna leta, bi povečanje znašalo 43,2 odstotka letno.³³

6. Razviti je potrebno sistem financiranja, ki bo upošteval vse potrebe in vključeval vse partnerje.

Izobraževanja odraslih ni mogoče uspešno razvijati, če ne bo izdelan ustrezen sistem financiranja. Za izdelavo takšnega sistema je odgovorna država. Sistem mora temeljiti na sodelovanju vseh mogočih partnerjev, to pa so poleg države še delodajalci, uporabniki in drugi (zainteresirani subjekti doma in v tujini).

Ker je financiranje izobraževanja odraslih tudi v tujini še v fazi intenzivnega raziskovanja in razvijanja in so mogoči različni modeli, ki na različne načine vključujejo sredstva partnerjev – med njimi tudi zainteresiranega

udeleženca (posameznika, družine) – je treba izpeljati posebno raziskavo o tem vprašanju, pri tem pa upoštevati specifičnost razmer in možnosti v Sloveniji.

Modeli financiranja morajo poleg raznovrstnosti virov upoštevati tudi stimulatивne ukrepe za spodbujanje aktivnosti izobraževanja odraslih in pospeševanje udeležbe odraslih v izobraževanju. Stimulativne ukrepe je treba predpisati z ustreznimi zakonskimi in pravnimi predpisi (npr. zakoni za posamezna področja dejavnosti, finančno in davčno zakonodajo). Sistem financiranja mora ustrezno upoštevati možnosti posameznika kot tudi delodajalca in ju stimulirati za udeležbo in vlaganje v izobraževanje.

V *Resoluciji o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji* so v posebnem poglavju (n. d., str. 24–25) navedeni spodbude in ukrepi, ki bi pripomogli k uresničevanju njegovih ciljev; gre za spodbujanje »povpraševanja in vlaganja v izobraževanje in usposabljanje« pri posameznikih in delodajalcih, na ravni panog in države ter »spodbujanje lokalnih skupnosti k načrtovanju razvoja in vlaganja v izobraževanje«. Ukrepov v tej smeri za zdaj še ni.

7. Vsem odraslim je treba zagotoviti približno enak dostop do izobraževanja.

Ker so neenake možnosti dostopa do izobraževanja posledica spleta dejavnikov, ki označujejo ponudbo in povpraševanje v različnih krajevnih območjih (med temi so zlasti pomembni geografski položaj, gospodarska razvitost, izobrazbena in socialna sestava prebivalcev, kulturna in izobraževalna tradicija itn.), je izenačevanje dostopnosti do izobraževanja in povečevanje udeležbe odraslih v izobraževanju zahteven in zapleten proces, ki ga je mogoče izpeljati le s posebej načrtovanimi projekti. Takšne projekte morajo skup-

no zasnovati in izpeljati država in posamezna krajevna območja ob pomoči ustreznih razvojno-raziskovalnih in svetovalnih strokovnih ustanov (za razvoj izobraževanja odraslih, za družbeni ali skupnostni razvoj itn.), z združevanjem posebnih namenskih finančnih sredstev. Le na tak način se je mogoče učinkovito lotiti tudi izboljševanja nizke stopnje funkcionalne pismenosti, ki je bila ugotovljena v Sloveniji z mednarodno primerjalno raziskavo. Nacionalni program izobraževanja odraslih ima lahko s svojimi cilji – ko se bodo ti začeli popolneje realizirati v letnih programih – nedvomno močan in neposreden vpliv na izenačevanje dostopnosti do izobraževanja in povečevanje udeležbe odraslih v izobraževanju. K izboljševanju dostopa do izobraževanja bodo lahko pripomogli tudi drugi zakonski in strateški dokumenti, kot sta *Nacionalni program visokega šolstva Republike Slovenije* (Uradni list RS, št. 20/2002), ki je določil cilje, ukrepe in okvirna sredstva tudi za visokošolsko izobraževanje oziroma študij odraslih, ter *Strategija za dvigovanje ravni pismenosti, strokovno gradivo*, ki ga je pripravil Andragoški center Slovenije v letu 2003.

8. Pomembno je partnerstvo med civilno družbo in državo.

Čeravno je država bistven vzvod, ki mora zagotoviti izobraževanje odraslih vsem in vsakomur, je razvoj tega področja mogoč le, če temelji na sodelovanju vseh partnerjev, ki imajo vsak svoje potrebe ter interese in tudi vsak svoje možnosti. Poleg tistih partnerjev, ki se povezujejo z delovanjem profesionalnih organizacij (delodajalci, sindikati) in z interesi gospodarskih subjektov ter razvojem proizvodnje in tehnologij, so pomemben partner in subjekt razvijanja izobraževanje odraslih tudi nevladne organizacije in različni subjekti civilne družbe. Le partnerstvo med civilno družbo in državo lahko optimalno razvije učna okolja, ki so potrebna za izobraževanje in učenje odraslih.

Bolonjska deklaracija še dodatno ogroža načelo enake dostopnosti izobraževanja odraslim.

9. Izboljševanje in prestrukturiranje znanj in spretnosti za delo ter zaposlitev z izobraževanjem in učenjem odraslih so ključni elementi nacionalne razvojne strategije in politike.

Posebno sistemsko pozornost in ukrepe je treba nameniti razvijanju znanja in usposobljenosti delovno aktivne populacije (zaposleni, čakajoči na zaposlitev, nezaposleni itn.), saj sta najbolj neposredno in ključno povezana z gospodarsko rastjo in konkurenčno sposobnostjo Slovenije v Evropi in svetu. Zaostajanje Slovenije na tem področju zahteva posebne sistemske ukrepe za odpravo in ublažitev tega zaostajanja, še posebej pa je treba:

- Identificirati nosilce razvojnih programov za različna področja dejavnosti (panoge, resorje) in jih spodbuditi k prepoznavanju njihove vloge kot nosilcev razvoja znanja in spodbujevalcev naložb v znanje ter izobraževanje zlasti populacije v delovno aktivnem obdobju življenja, pa tudi drugih na njihovih področjih dejavnosti. K temu naj pripomorejo tudi strateški razvojni načrti Slovenije, ki naj včlenijo znanje prebivalstva in še posebej delovno aktivne populacije kot dejavnika krepitve tehnološko-inovacijske sposobnosti podjetij in organizacij na posameznih področjih dejavnosti in kot vsem skupnega strateško-razvojnega in motivacijskega sredstva za doseganje nacionalnih družbenih in gospodarskih ciljev.
- Okrepiti usklajevano vlogo Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve na področju razvijanja izobraževanja delovno aktivne populacije in razvoja človeških virov.
- Zasnovati in udejaniti stimulativen sistem financiranja izobraževanja delavcev in združevanja sredstev delodajalcev ter posebej gospodarskih subjektov, s katerim bo mogoče tudi v Sloveniji povečati njihove naložbe v znanje in delež teh sredstev v vseh stroških za izobraževanje na takšne ravni, ki jih dosegajo v razvitih evropskih državah, to pa je okoli polovice vseh sredstev za izobraževanje delovne sile.³⁴

- Izobraževanje brezposelnih naj poteka po posebnih projektih, ki pa morajo biti povezani z drugimi splošnimi sistemskimi ukrepi za razvoj izobraževanja odraslih in aktivnega prebivalstva ter ne smejo biti le občasne akcije ali kampanje.
- Z zakoni in drugimi pravnimi akti (kolektivnimi pogodbami, pravili itn.) zagotoviti delovno aktivnemu prebivalstvu pravice do izobraževanja, ki se uveljavljajo v državah z razvito demokracijo in gospodarstvom (npr. možnost udeležbe v izobraževanju, plačan izobraževalni dopust, zagotovitev minimalnega obsega izobraževanja tudi po lastni izbiri itn.).

Na področju poklicnega izobraževanja in izobraževanja nezaposlenih je bilo v zadnjih letih precej narejenega. Ravno v času, ko je bilo objavljeno naše poročilo, je bil sprejet za izobraževanje odraslih specifičen zakon, to je *Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah* (Uradni list RS, št. 83/03). S tem zakonom je Slovenija »stopila v korak z usmeritvami, ki na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja veljajo v državah članicah EU« (Skuber idr., 2004). Na podlagi določb tega zakona je mogoče ugotavljati in potrjevati strokovno znanje, spretnosti in izkušnje, pridobljene zunaj formalnega izobraževanja in šolskega sistema (MŠŠ, 2003, str. 5). Izobraževanje brezposelnih poteka že od leta 1998/99 po posebnih programih, najprej kot projekt *Program 5000*, ki se od leta 2004/05 izvaja kot *Program 10.000*; v naslovu se zrcali povečanje obsega programa (Derganc).

10. Izobraževanje odraslih zahteva razvito in dovolj razčlenjeno razvojno infrastrukturo.

Izobraževanje odraslih je obsežen sistem, ki

Nacionalne poklicne kvalifikacije so korak naprej v razvoju izobraževanja odraslih in povezanosti z gospodarstvom.

združuje zelo številne in raznovrstne dejavnosti.³⁵ Temu ustrezno mora biti razvejena tudi njegova infrastruktura.

Ob že delujočem Andragoškem centru Republike Slovenije, ki je splošno razvojno-raziskovalno središče za razvoj na tem področju, je treba razviti še nova ali okrepiti zdaj delujoča specializirana središča za izobraževanje odraslih (za pridobitev izobrazbe na osnovni in srednji stopnji, za poklicno in strokovno izobraževanje, za visokošolsko izobraževanje, za izobraževanje zaposlenih in nezaposlenih, za splošno neformalno izobraževanje, za državljansko izobraževanje itn.).

Pospešiti je treba razvoj andragoških kadrov z ustreznimi možnostmi študija na dodiplomski in podiplomski stopnji ter razvoj programov za spopolnjevanje znanja andragoških delavcev (učiteljev, mentorjev, voditeljev, organizatorjev itn.) s krajšimi in daljšimi specializiranimi programi.

Res je, da je pri nas pri razvoju usposabljanja andragoških kadrov, zlasti programov za krajše spopolnjevanje, napredek očiten, in imajo tako naši andragoški delavci zdaj že kar bogate možnosti, tako v osrednji ustanovi za takšno spopolnjevanje – Andragoškem centru Slovenije, kot tudi v drugih izobraževalnih ustanovah, med njimi tudi zasebnih, da pridobivajo posebno znanje, ki ga potrebujejo pri svojem delu z odraslimi. Še zmeraj pa ni potrjenega daljšega specializiranega programa, ki bi omogočal pridobitev andragoškega znanja in kvalifikacij³⁶ tudi tistim, ki tega niso pridobili v dodiplomskem študiju.

Izpopolniti je treba informacijski sistem in z njim zagotoviti:

- da se bodo sistematično zbirali vsi potrebni statistični podatki, ki so potrebni za razvijanje in spremljanje ter pospeševanje razvoja izobraževanja odraslih;
- da se razvije kompatibilno računalniško informacijsko omrežje, s katerim bodo povezani vsi subjekti, ki sodelujejo pri izpeljevanju in razvijanju izobraževanja odraslih,

in ki bo omogočalo pregledno obvladovanje vseh pomembnih prvih, ki sestavljajo dejavnost izobraževanja odraslih.

Ustanoviti je treba močno krovno asociacijo, ki bi povezala zdaj nepovezane in svojim ožjim interesom namenjene asociacije, ustanove in skupine, kot so stanovske organizacije na področju izobraževanja odraslih (Andragoško društvo Slovenije, Zveza ljudskih univerz, Društvo za izobraževanje odraslih v srednjih šolah, Združenje zasebnih izobraževalnih ustanov, asociacije kadrovskih delavcev in izobraževalcev v podjetjih), posamezne profesionalne organizacije (npr. Andragoški center Slovenije, Center za poklicno izobraževanje, Center za tehnološko usposabljanje, univerzitetni oddelki za izobraževanje andragogov), posebne oblike in programi za izobraževanje in učenje (npr. borze znanja, študijski krožki; središča za samostojno učenje; središča za projektno učenje za mlade) in tudi prostovoljske organizacije in zveze, ki intenzivneje skrbijo za izobraževanje in učenje svojih članov (npr. Zveza gluhih in naglušnih, Zveza koronarnih društev, invalidske organizacije itn.).

SKLEPNA MISEL

Strategija izobraževanja odraslih je seveda del strategije vseživljenjskosti učenja, ki bi morala biti najširše sistemsko-konceptualno izhodišče za oblikovanje celotne strategije in politike vzgoje ter izobraževanja tudi pri nas. Izpeljevanje in udejanjanje koncepcije in strategije izobraževanja odraslih ter ukrepov, ki so potrebni za njihovo vpeljevanje v prakso, je mogoče le, če se hkrati sprejmeta in poskušata udejanjati koncepcija in strategija vseživljenjskosti učenja. Ta ima seveda specifičen vpliv na posamezna področja sitemskega urejanja, zlasti še na upravljanje in zakonodajo ter financiranje. Razumljivo je, da poleg izobraževanja odraslih z enako in specifično pozornostjo vključuje tudi izobraževanje otrok in mladine.

VIRI³⁷

Derganc Hrovath, M., idr. Pregled izvajanja Programa izobraževanja brezposelnih oseb – 'Programa 5000' in Izhodišča za pripravo programa izobraževanja brezposelnih oseb za šolsko leto 2004/05. Ljubljana. (Datum in izvajalec nista navedena)

Drofenik, O., idr. (1998, 1999). Nacionalni program izobraževanja odraslih. Strokovne podlage 1, 2. Ljubljana, Andragoški center Slovenije.

Jelenc, Z. (ur., nosilec projekta) (1994). Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. (Raziskovalno poročilo, šest zvezkov) V njem citirano poročilo Sistemsko urejanje poklicnega izobraževanja.

Jelenc, Z. (1996). Razvoj in uveljavljanje sistema izobraževanja odraslih v Sloveniji. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. (Raziskovalno poročilo)

Jelenc, Z. (2000a). Nacionalne strategije izobraževanja odraslih. Andragoška spoznanja, 2, str. 5–20.

Jelenc, Z. (2000b). Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Jelenc, Z. (2004). Več pozornosti našemu strokovnemu izrazju. Andragoška spoznanja, 4, str. 40–49.

Možina, E. (2000). Pismenost odraslih v Sloveniji – pozabljeni kapital. V Pismenost, participacija in družba znanja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, 18–41 (Andragoški kolokvij 4)

MŠŠ (1995). Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju Republike Slovenije (ur. J. Krek). Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, Ljubljana.

MŠŠ (2003). Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji. Ljubljana, 18. 11. 2003, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Skuber, E., idr. (2004). Poročilo o uresničevanju zakona o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah. Urad za razvoj šolstva in Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje, Ljubljana, 23. 11. 2004.

Uradni list (1996). Zakon o izobraževanju odraslih. Uradni list Republike Slovenije, št. 12, 29. 2. 1996, str. 894–900.

¹ Morda lahko Titmusu – bolj kot drugim – priznamo jasno in nedvoumno opredelitev o tem vprašanju.

² Resnici na ljubo je treba reči, da Slovenija ni edina, ki to področje zapostavlja; ugotovitev velja še za mnoge, tudi gmotno in pravno bolj razvite države. V naši analizi, opravljeni pred nekaj leti (Jelenc, 2000a), smo prve temeljitejše nacionalne programe izobraževanja odraslih našli v nordijskih državah (skupno dogovorjena strategija), Švedski, Nizozemski in Veliki Britaniji.

³ Med cilji, ki jih postavlja, je tudi ta, da bi morala Ev-

ropa postati »najbolj konkurenčno in dinamično, na znanju zasnovano gospodarstvo na svetu ...«. (v MŠŠ, 2003, str. 4).

⁴ Na neustreznosti izraza 'družba znanja' sem pred kratkim opozoril v razpravi o pomanjkljivostih pri uporabi strokovnih izrazov pri nas (Jelenc, 2004, str. 47–48). Bolje bi bilo, da bi pojem označevali, denimo, z izrazom 'družba, ki temelji na znanju' ali 'z znanjem bogata družba'.

⁵ Po podatkih zadnjega popisa prebivalcev (leta 1991) je bilo tedaj 20,4 % prebivalcev starih 25 let ali več, ki niso končali osnovne šole, in 26,1 % takšnih, ki so končali le osnovno šolo, potem pa niso več nadaljevali šolanja. Tako je obsegala kategorija 'manj šolanega prebivalstva' skupno 46,5 % populacije, stare 25 let in več (Jelenc, 2000b, str. 101). Temu ustrezno neugodna je bila tudi slika na drugem koncu izobrazbene sestave; v populaciji nad 25. letom starosti smo imeli l. 1991 le 10,6 % prebivalstva z višjo in visoko izobrazbo (MŠŠ, 1995, str. 279–280).

⁶ Kasneje, zlasti pod pritiskom 'kurikularne prenove' vzgoje in izobraževanja (in Ministrstva za šolstvo) se je ta premočrnost močno skrhalo.

⁷ Naslovi posameznih delov (zvezkov) poročila so: 1. Snovanje in sistemsko urejanje izobraževanja odraslih; 2. Programi, metode in oblike izobraževanja odraslih; 3. Sistemsko urejanje poklicnega izobraževanja odraslih; 4. Visokošolsko izobraževanje odraslih; 5. Temeljno izobraževanje odraslih/Neformalno izobraževanje odraslih; Potrebe po izobraževanju odraslih. Celotno poročilo obsega 1780 strani.

⁸ Vsebinska besedila Konceptija in strategija izobraževanja odraslih (obsega 238 strani, vprašanja so obravnavana, kolikor je bilo mogoče zgoščeno in jedrnato) je strukturirana v tri dele (poglavja), to pa so: 1/ Izhodišča; 2/ Stanje; 3/ Razvoj in usmeritve.

V poglavju Izhodišča so štiri podpoglavja: a/ Širše družbene in politične določnice razvoja izobraževanja odraslih (obravnavamo družbene, politične, ekonomske in pravne determinante razvoja izobraževanja odraslih); b/ Konceptualizacija izobraževanja odraslih v svetu (v tem so: kritična ocenitev stanja in primerjalna analiza nekaterih nacionalnih razvojnih projektov); c/ Razvoj koncipiranja in sistemskega urejanja izobraževanja odraslih v Sloveniji (značilnosti razvoja in nekateri najpomembnejši mejniki pri razvijanju konceptije v 80-tih in 90-tih letih ter prispevek slovenskih pedagogov in andragogov pri razvoju konceptije); č/ Pojemovno teoretična izhodišča in opredelitev temeljnih pojmov in pojavnosti izobraževanja odraslih (od teoretične sheme in konceptualnih teoretskih izhodišč do opredelitve pomembnih pojmov zaradi njihovega bolj enotnega razumevanja).

V poglavju Stanje v treh podpoglavjih podrobneje pojasnjujemo doseženo stanje pri razvoju izobraževanja odraslih v Sloveniji: Teme podpoglavij so: a/ Potrebe

po izobraževanju odraslih (izobrazbeni primanjkljaji; izhodišča za ugotavljanje potreb; ugotavljanje potreb v Sloveniji); b/ Ponudba izobraževanja odraslih (izvajalci in omrežje ustanov ter programi in vsebine); in c/ Sistemska ureditev in izobraževalna politika. To podglavje je najbolj razčlenjeno, saj vsebuje podtočke: mesto izobraževanja odraslih v celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja ter izobraževanje odraslih v nacionalni politiki; načela, na katerih temelji razvoj izobraževanja odraslih v Sloveniji, ter doseženo stanje pri koncipiranju in razvijanju strategije; zakonska ureditev; upravljanje; financiranje; razvojna infrastruktura (razvojna in raziskovalna dejavnost; informacijski sistem; izobraževanje andragogov ter stanovska združenja).

Poglavje *Razvoj in usmeritve* je vsebinsko enako strukturirano kot poglavje *Stanje*, le da v njem – po analognem zaporedju obravnavanih točk – razpravljamo o mogočem razvoju in usmeritvah in ju ocenjujemo.

⁹ Dva najpomembnejša primera sta: poglavje *Izobraževanje odraslih* v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju Republike Slovenije, ki ga je sicer izdalo ministrstvo, pripravili pa smo ga sodelavci Andragoškega centra (MŠŠ, 1995, str. 295–333), in Nacionalni program izobraževanja odraslih. *Strokovne podlage 1 in 2*; njegova nosilka je bila Olga Drofenik (Drofenik, 1998 in 1999).

¹⁰ V času, ko sem bil član Strateškega sveta za vzgojo in izobraževanje (pri ministru Lovru Šturmu), sem leta 2000 za Ministrstvo za šolstvo in šport pripravil izyleček iz sinteznega poročila *Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji*, a je očitno obležalo v predalih, ko se je zamenjala Vlada in je naročnika (ministra Šturma) na ministrskem položaju zamenjala ministrica Lucija Čok. Žal tudi širši splošni in strokovni javnosti delo sploh ni znano in ji praktično tudi ni dostopno, saj besedilo ni izšlo v knjižni obliki; zainteresiranim in obveščanim je tako dosegljivo le v tipkopisu, kot raziskovalno poročilo, ki se nahaja v strokovni knjižnici Andragoškega centra Slovenije.

¹¹ V projektu je tudi predstavitev relevantnih vprašanj o izobraževanju odraslih, delo je objavljeno v dveh obsežnih knjigah (Drofenik, 1998, 1999).

¹² Glej tudi Veliki slovar tujk, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2002, str. 1095.

¹³ To pa ne izključuje možnosti, da v nacionalnem programu opredelimo tudi strategijo njegovega udejanjanja.

¹⁴ S tem pa nikakor ne mislim negativno oceniti pripravljene nacionalnega programa. Njegovi cilji – izboljšati splošno izobrazbenost odraslih; dvigniti izobrazbeno raven; povečati zaposlitvene možnosti; in povečati možnosti za učenje in vključenost v izobraževanje, so pravi in nedvomno zelo pomembni: prav tako pa tudi operativni cilji na treh prednostnih področjih: /1/ splošno izobraževanje in učenje odraslih – delež odraslih prebivalcev, ki se bodo vključili v splošno izobraževanje, se bo v

obdobju do leta 2010 podvojil; /2/ izobraževanje za dvigovanje izobrazbene ravni ob upoštevanju potreb trga dela – delež odraslih prebivalcev, ki si bodo zvišali izobrazbeno raven, bodo: a/ vsaj polovica odraslih brez osnovnošolske izobrazbe bo zaključila osnovno šolo za odrasle; b/ vsaj četrtina z nedokončano srednjo šolo bo pridobila nižjo ali srednjo poklicno, strokovno oziroma splošno izobrazbo in c/ vsaj desetina s končano srednjo šolo bo pridobila najmanj višjo strokovno izobrazbo; /3/ izobraževanje in usposabljanje za potrebe trga dela – a/ polovica brezposelnih se bo vključila v programe, namenjene povečevanju zaposlitvenih možnosti; in b/ vsaj 10 % brezposelnih in zaposlenih brez poklicne ali strokovne izobrazbe bo pridobilo nacionalno poklicno kvalifikacijo. To, da je do realizacije nacionalnega programa prišlo prej kot do ureditve sistemskih vprašanj (na nek način je to razumljivo, saj bolj pripomore k reševanju akutnih vprašanj v praksi – v smislu 'mašenja lukenj' in 'gašenja požarov'), ni nobena tragedija; seveda pa to ne sme preprečiti sprejemanja in izpeljevanja strategije za sistemsko ureditev izobraževanja odraslih.

¹⁵ Program zagotavlja tudi sredstva za dejavnosti, potrebne za izvajanje izobraževanja (strokovni delavci, izobraževalna ponudba, svetovalna dejavnost, razvojno-raziskovalna dejavnost, informacijska dejavnost, organizacijska infrastruktura).

¹⁶ Nekatere države, npr. V. Britanija, Švedska, skandinavske države, Nizozemska (glej Jelenc, 2000a), govorijo o nacionalnih strategijah pri vpeljevanju vseživljenjske učenja.

¹⁷ Za popolnejšo informacijo je bralcu seveda na voljo izvorno besedilo v knjižnici Andragoškega centra Slovenije.

¹⁸ Ukrepe prikazujemo kratko in jedrnat, v vsaki točki je poudarek na eni bistveni prvini za uveljavljanje strategije, ki jo označujemo z naslovom točke; tam, kjer je bilo potrebno, smo ukrep tudi nekoliko razčlenili.

¹⁹ Seznam točk bi seveda lahko bil obsežnejši, omejitev na deset ključnih točk ima predvsem pragmatičen namen: usmeriti ustrezno oblikovanje politike, pri čemer je seznam desetih točk bolj pregleden in obvladljiv kot seznam, ki bi bil obsežnejši in bolj razčlenjen. Za zgled smo pri tem vzeli znani danski program, ki so ga tudi poimenovali Program 10 točk.

²⁰ Ker se bom pri posameznih postavkah (točkah) v programu desetih točk skušal čimbolj omejiti na izvorno besedilo, bom morebitne dodatne komentarje in pojasnila (zaradi večje jasnosti in tudi zaradi tega, ker je od objave besedila poteklo že pet let in so se nekatere napovedi iz programa že vsaj delno udejanile), zapisal s poševno pisavo (kurzivno).

²¹ Shema je izvirna – nastala je kot rezultat preučevanj v naših projektih.

²² V fazi začetnega izobraževanja bi lahko podobno analogijo našli v predšolskem obdobju; to specifično vrsto

vzgajanja in izobraževanja bi lahko logično poimenovali predzačetno ali pripravljajno izobraževanje.

²³ Tudi ta shema je izvirna, nastala je v našem projektu, objavili smo jo v našem raziskovalnem poročilu o sistemskem urejanju poklicnega izobraževanja (Jelenc, 1994, str. 140) z naslovom *Sistem poklicnega izobraževanja odraslih*. Zanimivo je, da smo v prav v tem času našli povsem podobno shemo tudi v nekem nemškem viru; možnost, da bi šlo za plagiat, je izključena.

²⁴ V tej točki bomo namenili posebno pozornost le upravljanju na ravni države, drugim področjem sistema urejanja in upravljanja na lokalni ravni pa namenimo posebne točke v nadaljevanju.

²⁵ Po letu 2000 je bilo nekaj časa tudi Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.

²⁶ Dokaz, da Vlada ne ve, kam bi z izobraževanjem odraslih, je tudi to, da je v enem od prejšnjih mandатов ministrstva izobraževanje odraslih spadalo pod sektor za visoko šolstvo. Ni vseeno, kaj o izobraževanju odraslih ve funkcionar, ki vodi pristojno upravno enoto (direktorat).

²⁷ Področje, na katerem se je izrazito pokazala slabost našega izobraževanja, tako mladih kot tudi odraslih. Mednarodna primerjalna raziskava je pokazala, da se je večina odraslega prebivalstva v Sloveniji po pisnih dosežkih umestila na najnižje ravni pismenosti v primerjavi s prebivalstvom drugih razvitih držav Amerike in Evrope (Možina, 2000, str. 18).

²⁸ Med drugimi dokumenti, ki odraslim namenajo ali celo zagotavljajo te možnosti izobraževanja, je tudi *Zakon o izobraževanju odraslih* (Uradni list 1996, str. 894).

²⁹ Sem štejemo *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ter zakone za pridobitev izobrazbe na posameznih stopnjah šolskega sistema*, to pa so tako zakoni o osnovni šoli, gimnazijah, poklicnem in strokovnem izobraževanju ter visokem šolstvu kot tudi zakon o vzgoji in izobraževanju oseb s posebnimi potrebami (MŠŠ, 1996).

³⁰ Metodologije za izračun teh podatkov so različne, tako da je težko delati točne primerjave med državami in zato tudi ni mogoče bolj natančno določiti potrebnih sredstev. Vendar je ocenjeni obseg – pet- do desetkratno povečanje zdajšnjih sredstev – ustrezen približek resničnemu stanju.

³¹ Sprejel jo je Državni zbor RS dne 16. 6. 2004, objavljen v Uradni list RS, št. 70/2004 dne 28. 6. 2004, veljati je začel 28. 6. 2004.

³² V februarju 2005 sta ga že uskladili obe ministrstvi (za šolstvo in šport ter za delo, družino in socialne zadeve) ter Ministrstvo za finance, pozitivno mnenje je že dal Strokovni svet Republike Slovenije za izobraževanje odraslih, še v marcu 2005 pa naj bi ga sprejela tudi Vlada.

³³ Naše izračunavanje je seveda le orientacijsko. Točnejše bi bilo, če bi upoštevali, kaj se je/se bo financiralo v

posameznem obdobju; v prikazu se ne upoštevajo razlike v virih financiranja. Tako so pri financiranju Nacionalnega programa močno udeleženi evropski skladi, ki jih leta 2000 še ni bilo, in prispevajo v letnem programu izobraževanja odraslih za leto 2005 38 odstotkov sredstev.

³⁴ Po ugotovitvah primerjalnih študij je npr. za Nemčijo v letu 1994/95 ta delež celo večji od 50 odstotkov in kaže tendenco rasti.

³⁵ Presenetljivo je, kako je zdajšnja vzgojnoizobraževalna politika slepa za obsežnost in bogato razvejenost nadaljevalnega izobraževanja, hkrati pa se razčlenjuje do najmanjših posebnosti, ko obravnava začetno izobraževanje. V resnici obravnava izobraževanje odraslih, kot da gre za manjšo vejo sistema in za raven, na kakršni so, denimo, posamezne smeri poklicnega ali srednjega izobraževanja, šolstvo narodnosti, zavodi za vzgojo in izobraževanje vedenjsko motenih itn.

³⁶ Uradni program, ki je za to na voljo, to je program za pridobitev pedagoško-andragoške izobrazbe, žal daje bolj formalni certifikat kot pa resnično uporabno praktično znanje; to še posebno velja za tisti del programa, ki daje udeležencem znanje za delo z odraslimi (andragoško znanje).

³⁷ V tem seznamu navajam le tiste vire, ki sem jih navedel (citiral) v besedilu. Večidel gre za sintezna gradiva – poročila o študijah in raziskavah, ki temeljijo na številnih virih tujih in domačih avtorjev, teh pa v tem prispevku ne navajam vnovič.